

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Олена Михайлівна СОПІНА,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Протидія незаконному обігу вогнепальної зброї є одним із ключових напрямів державної політики у сфері забезпечення національної, особливо в умовах збройної агресії та зростання кількості зброї серед цивільного населення. Для України, яка перебуває у важких безпекових умовах воєнного стану, а в перспективі постане перед викликами демілітаризації суспільства, питання розроблення ефективного механізму контролю за обігом вогнепальної зброї набуває особливої актуальності.

Одним із шляхів удосконалення відповідної національної системи є вивчення та адаптація зарубіжного досвіду, зокрема практик країн Європейського Союзу, США та Канади, які виробили комплексні підходи до запобігання незаконному обігу зброї, враховуючи як правові, так і організаційні, технічні та превентивні аспекти.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективна протидія цьому явищу передбачає не лише жорстке законодавче регулювання, але й міжвідомчу взаємодію, криміналістичний супровід, інформаційно-аналітичну роботу, контроль за кордонами, цифровізацію обліку зброї та активну участь громадянського суспільства.

При цьому особливо цінними є моделі, які поєднують превенцію, реагування та реабілітацію, зокрема у контексті повернення ветеранів до мирного життя. Оцінка релевантних підходів зарубіжних держав дозволяє визначити не лише ефективні практики, а й межі їх застосування в українських реаліях.

Упродовж останніх десятиліть ЄС сформував комплексний підхід до боротьби з незаконним обігом зброї, який включає не лише законодавчі ініціативи, але й розвиток міжвідомчої співпраці, удосконалення аналітичних інструментів, посилення контролю за кордонами та активне міжнародне партнерство.

Однією з ключових ініціатив ЄС стало ухвалення Директиви 2021/555 від 24 березня 2021 року, якою скасована Директива 91/477/ЄЕС (у редакції 2017 року), яка встановлює спільні стандарти щодо придбання та володіння вогнепальною зброєю цивільними особами в державах-членах. Директива передбачає обов'язкову реєстрацію зброї, встановлення чітких категорій дозволеного озброєння, а також посилену перевірку осіб, що мають намір її придбати [1].

Значна увага приділяється питанням деактивації зброї, відстеження її обігу (через впровадження єдиної системи маркування) та

попередженню перетворення сигнальної чи стартової зброї на бойову. Цей підхід уможливає прозорий контроль за законним обігом зброї та ускладнює її використання у злочинних цілях.

Окремої уваги заслуговує досвід роботи європейських поліцейських та прикордонних органів, зокрема в межах діяльності Європолу та Frontex. Завдяки обміну розвідувальною інформацією, спільним операціям і аналітичним звітам країни-члени отримують змогу ефективно ідентифікувати злочинні мережі, що займаються торгівлею зброєю та блокувати їхні логістичні маршрути.

Так, у рамках операції ARMSTOP, яка проводилася під егідою Європолу, вдалося виявити й ліквідувати мережі, які переміщували зброю з Балканського регіону до країн Західної Європи. Значна роль відводиться створенню єдиних баз даних, таких як FIRE (Firearms Information Exchange), що дозволяють швидко перевіряти походження зброї та осіб, причетних до її обігу [2].

Європейські держави також активно застосовують механізми кримінального аналізу, профілювання ризиків і сучасні IT-рішення для виявлення загроз на ранніх етапах. Наприклад, у Нідерландах та Швеції використовуються алгоритми прогнозування на основі даних з реєстрів зброї, реєстрів правопорушень та соціально-демографічної інформації, що дає змогу виявляти потенційно небезпечних осіб і запобігати кримінальним правопорушенням.

Іншим важливим напрямом є превентивна та просвітницька робота серед населення, включно з кампаніями добровільної здачі зброї, програмами реабілітації осіб, причетних до збройного насильства, а також інформаційними кампаніями щодо відповідального володіння зброєю. Наприклад, у Фінляндії та Німеччині реалізовано успішні програми стимулювання добровільної здачі незаконної зброї без подальшого переслідування, що дозволило значно зменшити кількість одиниць небезпечного озброєння серед населення [3].

Таким чином, з огляду на досвід вказаних вище держав в Україні доцільно: по-перше, необхідне законодавче унормування питань обліку, реєстрації та деактивації зброї із врахуванням європейських стандартів; по-друге, варто створити національну базу даних обігу зброї та забезпечити її сумісність із міжнародними реєстрами; по-третє, слід інвестувати у навчання поліцейських і прикордонників сучасним методам кримінального аналізу та профілювання, а також розбудовувати співпрацю з Європолем, Frontex та іншими структурами. Крім того, Україні доцільно впровадити масштабні програми добровільної здачі нелегальної зброї, інформаційні кампанії щодо ризиків її зберігання у домашніх умовах та інтегрувати зусилля правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій у формування культури безпеки.

Список використаних джерел

1. Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification) // European Union: сайт. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32021L0555.151>.
2. The trade in illegal firearms and explosives. Europol // European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/trade-in-illegal-firearms-and-explosives>.
3. Unlicensed firearms and explosives // Police of Finland. URL: <https://poliisi.fi/en/unlicensed-firearms-and-explosives/>.